

فهرست

۷	پیشگفتار
۱۱	فهرست اختصارات
۱۵	بخش اول: مقدمات
۱۷	۱-۱ سنت قدیس نگاری مسیحی
۲۲	۲-۱ سنت قدیس نگاری سریانی
۲۴	۳-۱ قدیس نگاری و تاریخ نگاری
۳۵	بخش دوم: اعمال شهیدان مسیحی ایران
	در زمان ساسانیان
۳۷	۱-۲ متون سریانی
۴۴	۲-۲ متون یونانی
۴۷	۳-۲ متون ارمنی و گرجی
۴۹	۴-۲ متون سُغدی
۶۳	بخش سوم: متون
۶۵	۱-۳ شهادت نامه یوحنا، اسقف اربیل (BHO 500)
۷۹	۲-۳ شهادت نامه ابراهام، اسقف اربیل (BHO 12)
۸۳	۳-۳ شهادت نامه حَنانیا (BHO 372)
۸۶	۴-۳ شهادت نامه یعقوب و مریم (BHO 426)
۸۹	۵-۳ شهادت نامه بَرحدِشبا (BHO 138)
۹۴	۶-۳ شهادت نامه اَیث یلاها (BHO 29)
۱۰۳	۷-۳ شهادت نامه تَقلا (BHO 1157)
۱۱۰	۸-۳ شهادت نامه یعقوب و آزاد (BHO 423)
۱۱۷	۹-۳ شهادت نامه صدویست شهید (BHO 718)
۱۲۶	۱۰-۳ شهادت نامه شاپور، اسقف بیت نیکاتور (BHO 1042)
۱۳۷	۱۱-۳ شهادت نامه نرسا و یوسف (BHO 806)
۱۴۲	۱۲-۳ فهرست شهیدان بیت گرمایه
۱۵۰	۱۳-۳ اعمال اسیران بیت زَبَدی (BHO 375)
۱۶۸	۱۴-۳ شهادت نامه بادی (BHO 130)
۱۷۳	۱۵-۳ شهادت نامه برشِبا (BHO 146)

- ۱۷۹ ۳-۱۶ شهادت‌نامهٔ دانیال و وردا (BHO 245)
- ۱۸۲ ۳-۱۷ شهادت‌نامهٔ عقیب‌شما (BHO 22)
- ۲۱۹ پیوست اول: فهرست شهیدان مسیحی ایران
در نسخهٔ خطی بریتانیا
- ۲۲۷ پیوست دوم: فهرست راهنمای شهادت‌نامه‌های
سریانی دوره ساسانی
- ۲۳۵ پیوست سوم: نسخه‌شناسی شهادت‌نامه‌های مسیحیان
ایران در زمان ساسانیان
- ۲۴۳ کتابنامه
- ۲۶۷ بخش چهارم: تصاویر و نقشه‌ها
- ۲۷۳ بخش پنجم: نمایه

پیشگفتار

از قرن پنجم میلادی و همزمان با فراگیر شدن زبان سریانی (گوشی از زبان آرامی)، به عنوان زبان مشترک دینی میان مسیحیان فلات ایران و سرزمین بین‌النهرین و سوریه، سنت ادبی این زبان توانست حجم خیره‌کننده‌ای از کتاب‌های تألیفی و ترجمه را در موضوعات گوناگون تولید کند. برخی از این متون، بخش قابل‌توجهی از منابع مکتوب تاریخ دوره ساسانی را تشکیل می‌دهند که هرکدام از آن‌ها اطلاعات و داده‌های بسیار ارزشمندی را برای بازسازی تاریخ این دوره در اختیار پژوهشگران قرار می‌دهد. با وجود این، منابع سریانی تاریخ ساسانی تا به حال در تحقیقات مکتوب فارسی جایگاه چندانی پیدا نکرده و هیچ‌کدام از این منابع مستقیماً از زبان سریانی به فارسی ترجمه نشده است.^۱ در میان این منابع، آن دسته از متون که با نام اعمال شهیدان مسیحی ایران [در زمان ساسانیان] شناخته می‌شوند جایگاهی ویژه دارد، چرا که غالباً در بردارنده اطلاعاتی منحصر به فرد از اوضاع داخلی شاهنشاهی ساسانی است.

با چنین انگیزه‌ای مجموعه حاضر پدید آمده که هدف آن، خوانش متون مذکور به عنوان منابعی برای تاریخ و فرهنگ دوره ساسانی است.^۲ این مجموعه بر آن است که در چهار مجلد متن سریانی و ترجمه فارسی تمام شهادت‌نامه‌های سریانی مسیحیان ایران در زمان ساسانیان را به همراه تعلیقاتی با تمرکز بر تاریخ و فرهنگ ایران ساسانی به خوانندگان و محققان فارسی‌زبان عرضه دارد.

کتاب پیش رو، به عنوان پاره نخست از این مجموعه، به سه بخش اصلی تقسیم شده است. بخش اول و دوم، مقدماتی تفصیلی در باب معرفی ماهیت این متون، با هدف آشنا شدن خواننده با چیستی و تنوع آن‌ها^۳ و همچنین ارائه فهرستی کامل و تحلیلی از شهادت‌نامه‌های مسیحیان ایران در زمان ساسانی و سوابق پژوهشی انجام شده بر روی آن‌ها است که از دیدگاه نگارنده پرداختن به

آن برای خوانندگان فارسی‌زبان این کتاب امری ضروری و واجب است. بخش سوم کتاب حاضر نیز به ارائه متن سریانی هفده شهادت‌نامه عهد شاپور دوم، به انضمام ترجمه فارسی و تعلیقاتی از نگارنده اختصاص یافته است که بسیاری از این شهادت‌نامه‌ها تاکنون از زبان سریانی به هیچ زبان زنده دیگری ترجمه نشده‌اند و ترجمه آن‌ها برای نخستین بار به خواننده فارسی‌زبان عرضه می‌شود. در مجموعه حاضر برای ارائه متون سریانی شهادت‌نامه‌ها از ویرایش استاندارد بجان^۴ استفاده شده و در نهایت با نسخ خطی کتابخانه واتیکان^۵ و کتابخانه دولتی برلین^۶ مقابله شده است.^۷ لازم به ذکر است که تمام این شهادت‌نامه‌ها، متعلق به سنت ادبی سریانی شرقی هستند و بدین سبب در نسخ خطی موجود و همچنین ویرایش استاندارد بجان، به رسم الخط نستعلیق تحریر شده‌اند، اما در این مجموعه، به پیروی از شیوه‌نامه استاندارد مجله مطالعات سریانی،^۸ به رسم الخط استرانگلو حروف‌چینی شده‌اند. همچنین بسیاری از این شهادت‌نامه‌ها، در پژوهش‌های معاصر، با عناوین مختلفی نام‌گذاری شده‌اند که شاید خود سبب سردرگمی خوانندگان شود. از این روی در این مجموعه در کنار عناوین رایج هرکدام از آن‌ها، شماره ثابت و استاندارد آن‌ها در مجموعه کتابخانه قدیس نگاری شرقی^۹ نیز آورده شده است تا از خلط آن‌ها با یکدیگر جلوگیری شود.

در ترجمه فارسی متون سریانی شهادت‌نامه‌ها، با توجه به هدف این مجموعه، من به دنبال ارائه نثری دلکش و ادبی نبوده‌ام و آنچه بیشتر در برگردان آن‌ها اهمیت داشته، حفظ ساختار و واژگان موجود در متن اصلی بوده است. از این روی خواننده غیر آشنا به زبان سریانی می‌تواند مطمئن باشد که جز آنچه در میان قلاب [] آمده است، تک‌تک واژگان ترجمه فارسی تماماً برگردان واژگان به کار رفته در متن سریانی است.

نکته دیگر آنکه، آنچه در این مجموعه به عنوان «شهادت» و «شهید» خوانده می‌شود، برگردانی مستقیم از واژگان سریانی «ܫܗܕܐ» و «ܫܗܝܕ» است و باید در قالب همین متون تعبیر و تفسیر شوند تا با مترادفات خود در منابع اسلامی قیاس نشوند.

در پایان مایلم تا از پارسا دانشمند (دانشگاه آکسفورد)، شروین فریدنژاد (دانشگاه آزاد برلین)، سهیل دلشاد (دانشگاه آزاد برلین)، یزدان صفایی (دانشگاه آزاد برلین) و احسان شواربی (دانشگاه وین) که دسترسی من به پاره‌ای از منابع پژوهشی را فراهم آوردند صمیمانه تشکر کنم. با وجود آنکه این پژوهش در حوزه مطالعات

سریانی جای می‌گیرد، اما نگاه ویژه آن به تاریخ و تمدن ساسانی، نگارنده را بر آن می‌دارد تا از سیروس نصراله‌زاده (پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی) که درس فارسی میانه را در حضور ایشان تلمذ کردم، و همچنین تورج دریایی (دانشگاه ارواین کالیفرنیا) و خداداد رضاخانی (دانشگاه پرینستون) که همواره مرا در راه پژوهش مرهون محبت‌های خود ساخته‌اند سپاس‌گزاری کنم. در طول زمانی که مشغول تهیه کتاب حاضر بودم، یوناتن بت‌کلیا (دبیرکل اتحادیه جهانی آشوریان) و آلبرت کوچویی (رئیس انجمن آشوریان تهران) همواره به شکلی صمیمانه پذیرای من بودند؛ مهربانی خداوند بر ایشان ارزانی باد! پس از آنکه نگارش این کتاب به پایان آمد، کشیش رایان عیسی (کلیسای کاتولیک آشوری یوسف مقدس تهران) نگارنده را با نظرات علمی و سودمند خود مورد مهر و محبت قرار داد. همچنین لازم است مراتب قدردانی خود را از مسئولان کتابخانه واتیکان و کتابخانه دولتی برلین که سخاوتمندانه تصاویر نسخ خطی خود را در اختیار پژوهشگران قرار می‌دهند اعلام کنم. در پایان از جناب آقای محمد جمالی (مؤسسه آبی پارسی) که مقدمات انتشار این اثر را فراهم ساخت، صمیمانه سپاس‌گزارم.

سجاد امیری باوندپور

تهران

۱۳۹۶/۱۰/۲۰